

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ**  
**«ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**Кафедра гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін**

**ПРОГРАМА ДЛЯ СКЛАДАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ**  
**З ДИСЦИПЛІНИ**

**ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА**

**для абітурієнтів денної та заочної форм навчання**  
**на основі ступенів бакалавра, магістра (рівня спеціаліста),**  
**здобутого за іншою спеціальністю**

**спеціальність**

**D8 «Право»**

**освітній ступінь**

**бакалавр**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**  
Голова приймальної комісії  
Президент ТОВ «Харківський  
університет»



**Павло ОРЛОВ**

**Харків 2026**

**Програма** для складання вступного іспиту з дисципліни «Основи правознавства» для абітурієнтів денної та заочної форм навчання на основі ступенів бакалавра, магістра (рівня спеціаліста), здобутого за іншою спеціальністю. 2026 р. 13 с.

**Програма затверджена** на засіданні кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін Товариства з обмеженою відповідальністю «Харківський університет», 2026 р. Протокол № 4 від «22» квітня 2026 р.

**Розробник:** кандидат юридичних наук, доцент О.В. Волошенюк

Затверджено на засіданні Вченої ради ТОВ «Харківський університет»

Протокол № 4 від 27.04.2026 р.

Набуває чинності згідно з наказом від 29.04.2026 р. № 24 .

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма для складання вступного випробування з дисципліни «Основи правознавства» при вступі на навчання для здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю D8 «Право» на основі вищої освіти за іншою спеціальністю (друга вища освіта), розроблена відповідно до норм чинного законодавства України в сфері освіти і враховує положення відповідних освітньо-професійних програм.

Програма передбачає перевірку рівня сформованості правничої компетентності, до елементів якої належать:

***інформаційна компетентність*** – уміння працювати з джерелами (формами) права та юридичними документами, користуватись навчальною літературою з правознавства, довідковою та енциклопедичною літературою, сучасними пошуковими системами;

***логічна компетентність*** – уміння тлумачити та застосовувати юридичні поняття, терміни, категорії для аналізу й пояснення правничих явищ і процесів; визначати причинно-наслідкові зв'язки, сутність і значення правових явищ, процесів і подій; визначати суть і форму взаємозв'язків особи, громадянського суспільства і держави; аналізувати, синтезувати, порівнювати й узагальнювати інформацію правничого змісту;

***аксіологічна компетентність*** – уміння формулювати оцінку права як соціального явища, що регулює суспільні відносини на основі пануючих цінностей і принципів; висловлювати власні оцінні судження, оперуючи такими категоріями як справедливість, свобода, рівність, гідність, відповідальність, демократія, права людини, верховенство права; формулювати обґрунтовану думку щодо сучасних суспільних проблем і публічно-політичних реалій, пов'язаних з функціонуванням і розвитком права.

## **«ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОЗНАВСТВА ЯК НАУКИ ТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ»**

Визначення правознавства як науки та навчальної дисципліни. Предмет вивчення правознавства. Об'єкти вивчення правознавства. Методологія правознавства як науки.

### **«ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»**

Загальні закономірності виникнення держави. Держава: поняття та основні ознаки. Функції держави. Особливості формування державно—правових інститутів у різних народів. Різноманітні теорії виникнення держави. Патріархальна, договірна, теологічна, органічна, матеріалістична теорії виникнення держави та теорія насильства. Риси, що відрізняють державну організацію від організації влади первісного суспільства. Характерні ознаки, що відрізняють право від соціальних норм первісного суспільства. Роль держави і права в організації суспільства.

### **«ФОРМА ДЕРЖАВИ»**

Форма держави, її елементи. Форма державного правління, її різновиди. Форма державного територіального устрою, її різновиди. Форма державного політичного режиму, її різновиди. Характеристика державного устрою України.

### **«ПРАВО ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ»**

Поняття та види соціальних норм. Право в суб'єктивному та об'єктивному сенсі. Право як соціальне явище: поняття та особливості. Функції права. Джерела (форми) права. Нормативно-правовий акт як основне джерело права в Україні. Закони та підзаконні акти. Система законодавства. Система права, галузі права, їх характеристика. Інститут права, норма права, елементи норми права. Предмет та метод правового регулювання. Правова система, правова сім'я. Поняття та структура правовідносин. Юридичні факти. Поняття законності та правопорядку. Поняття та основні ознаки правопорушення. Юридична відповідальність.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ»**

Поняття держави та її ознаки. Апарат держави як система державних органів. Місце державного апарату в механізмі держави. Характеристика внутрішніх і зовнішніх напрямків діяльності (функцій) держави. Поняття і види форми правління, форми державного устрою та форми державно-правового режиму (форми держави). Загальна характеристика держав, що існували на території сучасної України. Співвідношення і взаємодія держави та особи. Форми взаємодії держави та об'єднань громадян. Загальна характеристика концепцій про сутність і соціальне призначення держави.

## **«ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ»**

Поняття та ознаки громадянського суспільства і правової держави. Співвідношення громадянського суспільства і правової держави. Основні напрямки формування громадянського суспільства і правової держави в Україні.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА»**

Поняття права та його ознаки. Місце і роль права в системі соціальних норм. Єдність і відмінність права та моралі. Поняття системи права як внутрішньої його організації. Загальна характеристика основних галузей права України. Характеристика джерел права як зовнішньої форми його виразу. Правотворення як процес самоорганізації права. Реалізація норм права: загальна характеристика. Правові відносини. Правоохоронна система та діяльність. Законність, правопорядок, суспільний порядок і дисципліна.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВОСВІДОМОСТІ, ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ»**

Поняття і види правосвідомості та правової культури. Правове виховання як засіб підвищення рівня правосвідомості та правової культури. Форми правового виховання. Самовиховання як важлива форма правового виховання.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»**

Правове мислення та його значення для правової поведінки. Поняття правової поведінки. Правомірна поведінка. Правопорушення: поняття, причини і види. Склад правопорушення та його ознаки. Юридична відповідальність: поняття і ознаки. Принципи, види, функції та мета юридичної відповідальності. Підстави для притягнення до юридичної відповідальності та для звільнення від неї.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Конституційне право — провідна галузь національного права України. Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні. Загальні засади демократичного конституційного ладу України. Народовладдя в Україні та форми його здійснення. Види референдумів. Виборче право та виборча система в Україні. Територіальний устрій України. Автономна Республіка Крим. Громадянство України як один з інститутів конституційного права. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії їх дотримання. Загальна характеристика системи органів державної влади. Внесення змін і введення в дію Конституції України.

## **«КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ГРОМАДЯН ТА ЇХ ГАРАНТІЇ»**

Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії прав та свобод, механізми їх реалізації; підстави виникнення та втрати громадянства України.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ»**

Поняття соціального захисту та його види. Пенсійне забезпечення в Україні. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Соціальний захист ветеранів війни. Соціальний

захист ветеранів праці та інших громадян похилого віку. Соціальний захист сім'ї та дитинства. Соціальний захист біженців та внутрішньо переміщених осіб. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Основні поняття і система кримінального права України. Характеристика Кримінального кодексу України. Кримінальна відповідальність та її підстави. Поняття злочину та його ознаки. Поняття складу злочину. Стадії злочину. Співучасть у злочині. Добровільна відмова від вчинення злочину. Кримінальне покарання: поняття та ознаки. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Поняття державного управління та співвідношення його з виконавчою владою. Державна служба: поняття, правовий статус державних службовців. Поняття, предмет і метод адміністративного права України. Система і джерела адміністративного права. Характеристика Кодексу про адміністративні правопорушення. Адміністративні правовідносини. Адміністративне деліктне право. Поняття адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Адміністративні стягнення: поняття та види. Основи адміністративного процесу. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Проведення у справах про адміністративні правопорушення.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Цивільне право України: поняття і система. Загальна характеристика цивільного законодавства України. Цивільний кодекс України. Цивільно-правові відносини, їх виникнення, зміна та припинення. Суб'єкти цивільно-правових відносин. Об'єкти цивільно-правових відносин. Здійснення цивільних прав і виконання юридичних обов'язків. Захист цивільних прав. Поняття і форми власності в Україні. Суб'єкти права власності та захист їхніх прав.

Зобов'язальне право. Поняття зобов'язання, підстави його виникнення та припинення. Цивільно-правові договори: поняття і види. Загальна характеристика окремих видів цивільно-правових договорів. Цивільно-правова відповідальність. Спадкування за законом і за заповітом.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Поняття муніципального права України. Поняття і ознаки місцевого самоврядування. Система, органи і посадові особи місцевого самоврядування. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування. Організаційно-правова основа місцевого самоврядування. Порядок формування, організація роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Поняття трудового права і предмет його регулювання. Джерела трудового права. Місце Кодексу законів про працю в системі трудового права України. Колективний і трудовий договори. Контракт — особлива форма трудового договору. Порядок прийняття на роботу. Робочий час. Час відпочинку. Особливості трудової діяльності неповнолітніх. Підстави розірвання трудового договору. Правові основи забезпечення зайнятості неповнолітніх і вивільнюваних працівників. Трудова дисципліна як різновид дисципліни. Дисциплінарна відповідальність. Матеріальна відповідальність. Індивідуальні й колективні трудові спори.

### **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Екологічне право України: поняття і предмет його правового регулювання. Законодавство про охорону навколишнього природного середовища: загальна характеристика. Екологічні права та обов'язки громадян. Права та обов'язки природо користувачів. Складові природно-заповідного фонду. Правові засоби охорони атмосферного повітря і тваринного світу. Правова охорона водних ресурсів. Порядок використання та охорони надр.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Загальна характеристика земельного права: поняття, відносини та предмет правового регулювання. Види земель та їх правовий статус. Права та форми власності на землю. Набуття і реалізація права на землю. Гарантії права на землю. Охорона земель. Управління в галузі використання і охорони земель. Відповідальність за порушення земельного законодавства.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Господарське право України: поняття і предмет правового регулювання. Господарський кодекс України. Господарські відносини. Суб'єкти господарського права та їхні види. Державні підприємства та їхній правовий статус. Підприємницька діяльність в Україні: поняття, правова основа, основні види та форми підприємництва. Монополізм і конкуренція у підприємницькій діяльності. Інвестиції та інвестиційна діяльність. Умови й порядок визнання юридичних осіб банкрутами.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ЖИТЛОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Житлове право України: поняття і предмет його правового регулювання. Житлове законодавство України: загальна характеристика. Житловий кодекс України. Житловий фонд України та його види. Право громадян на житло і форми його реалізації. Порядок надання житла громадянам, які потребують поліпшення житлових умов. Договір житлового найму: поняття, значення та відповідальність за його невиконання. Користування жилими приміщеннями в будинках державного і громадського житлового фонду. Користування службовими жилими приміщеннями і гуртожитками.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ СЕМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Сімейне право України: поняття та предмет правового регулювання. Сім'я за сімейним законодавством. Шлюб за сімейним законодавством. Права та обов'язки подружжя. Права та обов'язки матері, батька і дитини. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Права та обов'язки інших членів сім'ї та

родичів. Застосування Сімейного кодексу України до іноземців та осіб без громадянства, законів іноземних держав і міжнародних договорів в Україні.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ»**

Фінансове право України: поняття і предмет правового регулювання. Бюджет і бюджетна система. Податкова політика в Україні: загальна характеристика. Система оподаткування та її значення. Поняття «податок». Види податків. Платники податків та об'єкти оподаткування. Відповідальність за порушення законодавства про податки. Законодавство України про банки і банківську діяльність.

## **«ПРАВОВІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»**

Основні поняття та система міжнародного публічного права. Джерела міжнародного права. Основні принципи міжнародного права. Суб'єкти міжнародного права. Міжнародні організації. Права людини та міжнародне право. Право міжнародних договорів. Міжнародне гуманітарне право.

## **«СУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Правосуддя в Україні: поняття, основні ознаки та принципи. Поняття судочинства. Цивільне судочинство, Цивільний процесуальний кодекс України. Господарське судочинство. Господарській процесуальний кодекс України. Кримінальне судочинство. Кримінальний процесуальний кодекс України. Конституційне судочинство.

## Перелік рекомендованої літератури:

### 1. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1990. №31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. Постанова Верховної Ради УРСР "Про проголошення незалежності України" від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 38. Ст. 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)
5. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 року № 2235–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №13. Ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. Ст. 250.
7. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

### 2. Спеціальна література:

1. Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / І. М. Балакарева, М. І. Белікова, І. В. Бойко та ін. ; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Харків : Право, 2020. 238 с.
2. Андрусишин Б. І., Берендєєв С. О., Губань Р. В. Основи правознавства: Підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Андрусишин Б. Г, Берендєєв С. О., Губань Р. В. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2017. 208 с.
3. Васильєв С.В. Звернення до суду: алгоритм процесуальних дій (адміністративна юрисдикція) : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2021. 342с.
4. Господарське право. Особлива частина: підручник /М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
5. Загальна теорія держави і права: / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право,

2009. 584 с.

6. Кельман М. С. Загальна теорія права : підруч. 6-е вид., допов. Тернопіль : Тернограф, 2023. 364 с.

7. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, В.П. Колісник та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.

8. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ ; за заг. Ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзбь, М. І. Марчука ; [О. С. Бакумова, Т. І. Гудзбь, М. І. Марчука та ін.] ; передм. М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

9. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.

10. Правознавство: підручник. За відп. ред. О. В. Дзери. [Г. І. Балюк Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський [та ін.]]; Видавництво Юрінком Інтер, 2019. 632 с.

11. Сухонос В.В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В.В. Сухонос, Р.М. Білоконь, В.В.Сухонос (мол.) / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2020. 672 с.

12. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Корова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

13. Тетерук І., Дяків Т. Цивільне право України. Навчальний посібник для підготовки для іспитів. Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.

14. Філіпенко Т.М. Основи правознавства: підручник для 9 кл. / Т.М. Філіпенко, В.Л. Сутковий. Київ: Генеза, 2017. 208 с.

15. Цивільне право: загальна частина. Практикум : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.